

MENANDER

Romantična komedija

PREVOD, OPOMBE, SPREMNA
ŠTUDIJA IN UREDILA
MAJA SUNČIČ, AMEU-ISIH,
ZBIRKA DIALOG Z ANTIKO 38,
LJUBLJANA 2020, 320 STRANI

Knjiga *Romantična komedija*, ki je izšla letos sredi pandemije koronavirusa, prinaša prvi slovenski prevod treh Menandrovih komedij *Ženska s Samosa* (Samia), *Razsodba* (Epitrepontes) in *Ščit* (Aspis). Vse tri komedije se uvrščajo v žanr romantične komedije, vendar se ta zelo razlikuje od naših predstav, saj razen standardnega srečnega konca vsebuje velike razlike od današnjih praks, zato sodobnega bralca prej šokira, kot spravi v smeh.

Atenski komediograf Menander (pribl. 342–291 pr. n. št.) je bil najbolj znan predstavnik nove komedije in eden izmed najbolj priljubljenih antičnih avtorjev. O priljubljenosti Menandra pričajo njegovi verzi, ki jih

večinoma poznamo, a le redki vedo, da prihajajo iz antike in je njihov avtor Menander. Kot na primer: “Kogar ljubijo bogovi, umre mlad”, ali slavne Cezarjeve besede pred prečkanjem Rubikona “Kocka najpade”.

V srednjem veku so se Menandrova dela izgubila in je bil do 20. stoletja poznan zgolj po fragmentih. V 20. stoletju je prišlo do vnovičnega odkritja Menandra in posledično številnih prevodov njegovih del ter študij o njem, ki pa so večinoma zaobšle splošno občinstvo zaradi fragmentarnosti ohranjenih dram.

Skoraj v celoti je namreč ohranjena zgolj avtorjeva komedija *Čemernež* (Dyskolos), medtem ko so vse druge komedije ohranjene z vrzeli in potrebujejo rekonstrukcije manjkajočega besedila, zaradi česar so za sodobnega bralca težje berljive.

Na začetku knjige nam Sunčičeva poda obsežno spremno študijo "Menandrova romantična komedija" z dvema dodatkom, v drugem delu pa prevod omenjenih treh komedij s sprotimi opombami. Njena študija je pomembna z antropološkega vidika, saj v njej opozarja na velike kulturne razlike med antičnimi Atenami in današnjim svetom tako z vidika definicije romantične komedije, vprašanja, kaj je smešno, zakaj se ljubezensko razmerje ukvarja zgolj s tem, kaj hoče zaljubljeni moški in ne ženska, do kočljivega vprašanja, ki ga tematizirata dve od treh komedij v knjigi – ali gre za posilstvo ali zapeljevanje in zakaj je Menander iz motiva, ki je za nas tragičen, delal komedijo s srečnim koncem.

V spremni študiji avtorica poudarja, da izbrane Menandrove komedije odsevajo pomembno spremembo v takratni atenski družbi, saj se je po zatonu atenske demokracije težišče iz političnega in javnega življenja premaknilo v zasebno sfero, zato se je Menander iz politike preusmeril na ljubezen kot iztočnico svoje komedije. Novost njegove komedije je predstavitev strastne moške ljubezni kot glavnega razloga za romantično zvezo. Glavni ideološki cilj tega je poroka med državljanom in državljanke, medtem ko zveza s hetero ali priležnico nastopa kot oblika "rekreacije", slednje Sunčičeva predstavi v poglavju *Romantična komedija in prostitutka*. Vodilna sila Menandrovih komedij je heteroseksualna ljubezen, ki je predstavljena iz moškega zornega kota, saj se za čustva žensk ne zmenijo niti jih ne vprašajo za mnenje glede sklenitve zakonske zveze.

Sunčičeva opozarja, da je Menandrova romantična komedija ideologizirana, ideologija pa

se ujema z grškim imaginarijem ljubezni. Prva ovira pri realizaciji romantične ljubezni v vsakdanjem življenju v Menandrovih Atenah je bil strog nadzor nad t. i. spodobnimi ženskami in omejitve vsakdanje komunikacije z njimi. Zveza državljana z državljanko je bila namreč odvisna od dogovora z njenim očetom ali varuhom in je bila večinoma možna le v primeru sklenitve zakonske zveze. To velja tudi za Menandrovo romantično komedijo. Komični junak se ne sprašuje, kako bo pregovoril svojo izvoljenko, ampak kako bo pregovoril izvoljenkinega zakonitega varuha, da mu omogoči in legitimizira zvezo z izbranko.

V svetu dogovorjenih porok nastopa poroka iz ljubezni kot komična konvencija, ki je v nasprotju z ustaljenimi navadami in prakso. V vsakdanjem življenju se pri sklepanju zakonskih zvez niso menili za ljubezen ali druga čustva ženina ali neveste, temveč so bili pragmatično naravnani v zakonsko zvezo kot poslovni dogovor med dvema

družinama, pri poroki sorodnika z dedinjo pa z ohranitvijo premoženja v družini. V Menandrovi komediji je povsem drugače, saj je ljubezen moškega predstavljena kot temelj trdne zakonske veze, kot lahko preberemo v Čemernežu *“Mladeniču je tisti zakon trden, / ki sklene z ljubeznijo vanj stopiti.”*

Po Sunčičevi Menander komično tematizacijo ljubezni kot povoda za poroko predstavlja kot realizacijo moških fantazij, saj je ljubezen predstavljena kot nujen pogoj za poroko, ki je glavni cilj komičnega junaka. Zato mladi zaljubljenec Hajreas v *Ščitu* pravi, da se je imel za naj-srečnejšega človeka, ko je mislil, da je dosegel svoj cilj – poroko z dekletom, v katerega se je zaljubil. Na drugi strani imamo Menandrove ženske, ki jih nihče ne vpraša o njihovih čustvih ali željah. Menandrovi zaljubljeneci se namreč ne menijo za to, kaj hočejo ženske, temveč jih zanima zgolj lastna želja, za vse drugo so slepi, kar je povsem drugače od naših predstav, kjer so ženske

nosilke in tudi naslovnice konceptov o romantični ljubezni, opozarja Sunčičeva.

V tem obdobju namreč še niso poznali konceptualizacije, ki bi bila podobna našemu konceptu o vzajemnosti v ljubezenskem in celo v seksualnem razmerju. V grškem imaginariju nastopa eros kot bolezen, norost ali na splošno kot močna in obsedena želja tudi s seksualnega vidika, ki se ne ujema z našimi pogledi na ljubezen, saj ima številne negativne vidike in vključuje celo spolni napad. Po starogrških predstavah zaljubljeni moški ni gospodar samega sebe, temveč ga vodi ljubezen ali strast do ljubljene. Podobno močno in neprostoVOLjno čustvo je poudarjeno tudi pri Menandru pri komičnih zaljubljenosti, ki so zaradi zaljubljenosti izgubili nadzor nad seboj in zagrešili celo posilstvo, kar je v nasprotju z našimi pričakovanji in predstavami stalni motiv v novi komediji.

Avtorica poudari, da imamo pri Menandrovem romantičnem

junaku nasprotno sliko od današnje, kjer so ženske predstavljene kot nosilke romantične ljubezni, ki si prizadevajo za poroko kot "najlepši dan" v življenju, sanjarijo o njej in v pripravo poroke vlagajo vse napore. Zaradi tega so ženske danes tarča posmeha, medtem ko pri Menandru v *Ženski s Samosa* vsi – tako liki v komediji kot tudi občinstvo – navijajo ob Moshionovem sanjarjenju o poroki, čeprav vedo, da je svojo izbranko pred tem posilil in ji naredil nezakonskega otroka.

Kljub fantazijskemu kontekstu komične Menandrove predstavitve romantične ljubezni, da se komični junak zaljubi v dekle enakih let in se želi z njo poročiti, kar ne ustreza takratnim poročnim praksam, Menandrove komedije upoštevajo pravila o sklepanju zakonske zveze v takratnih Atenah. Zato lahko štejemo komedije kot obliko propagande za zakonsko zvezo v skladu s Periklovim zakonom iz leta 451 pr. n. št., po katerem sta se lahko poročila le dva Atenca:

ženin in nevesta sta morala biti Atenca po očetovi in materini strani.

Tudi po drugih plateh komična realnost odseva realnost sklepanja zakonske zveze, ki kljub zaljubljenosti komičnega junaka ni odvisna od partnerstva med moškim in žensko, temveč med dvema moškima. To lahko opazujemo v *Ženski s Samosa* in *Ščitu*, kjer je jasno, da mnenje nevest ni pomembno, saj te na odru ne govorijo, temveč se vse odvija med moškimi, ki sklepajo zakonsko zvezo. Ali pa jo razvežejo mimo volje žensk, kot je to očitno v *Razsodbi*, kjer se Pamfila očetu Smirinu pritoži nad tem, ko mu pravi, če bo za vedno pod njegovim varstvom, da jo bo poročal in ločeval od moža po svoji volji in terjal nazaj doto, pri tem pa se ne bo zmenil za njeno mnenje.

Kot pravi Sunčičeva, je sklenitev zakonske zveze v izbranih Menandrovih komedijah bolj spominjala na sklenitev poslovnega partnerstva med dvema

družinama ali na težnjo po ohranitvi premoženja znotraj družine in manj na podobo romantike, temelječe na vzajemnih ljubezenskih čustvih.

Sodobni bralec ima težave pri razumevanju Menandrovih komedij, saj so te napisane v skladu z okusom takratnega občinstva, zato je pogosto smešno tisto, kar nam praviloma sploh ni smešno, zato nas avtorica opozarja, kako pomembno je kontekstualizirano branje. Podobno kot v sodobni romantični komediji se tudi v Menandrovem narobe svetu vse srečno izide, le da so poudarki drugi, saj se posiljeno dekle srečno poroči s svojim napadalcem, nezakonski otroci, ki so plod te zveze in izpostavljeni, so v komediji rešeni in prepoznani kot legitimni potomci, prostitutke so dobre in poštene ter ne razdirajo zakonske zveze, temveč jo rešujejo, celo nepopravljivi starčki se lahko česa novega naučijo in se reformirajo. Le sužnji praviloma še vedno ostanejo sužnji in molčeče ženske molčeče ter zgolj

predmet moške želje in njihovih poslovnih odnosov, poudari Sunčičeva.

V pričujoči knjigi tako kot v drugih delih Maje Sunčič je treba omeniti tudi naslovnice knjige. Izbrane so tako, da bralca z lahkoto povlečejo v spoznavanje sveta antike, primerjanje antičnega sveta s sodobnim življenjem, vzpostavljanju paralelnih svetov, neskončno oddaljenih ter različnih, po drugi strani pa nepojmljivo podobnih.

Ne nazadnje lahko sklenemo z začetnim citatom Ovidija o dolgoživosti Menandrove komedije: *Dokler suženj bo pretkan, oče strog in zvodnica brez-sramna, / cipa pa sladkih besed, z njimi Menander bo živ*. Knjiga *Romantična komedija* predstavlja izredno zanimivo in poučno branje in sodobnemu bralcu prinaša dialog današnjega časa z Menandrovo antiko.

KARMEN MEDICA